Porečje Vučje

Analiza lokalnih planskih dokumenata upravljanja otpadom za Grad Leskovac sa preporukama za unapređenje položaja sakupljača sekundarnih sirovina

April 2021.

SADRŽAJ

Sadržaj:

1. Uvod

2.Metodologija

3. Analiza planskih dokumenataza zaštitu životne sredine (upravljanja otpadom)
–Lokalni plan upravljanja otpadom za grad Leskovac 2010–2020 godine
-Analiza o realizaciji Lokalnog plana upravljanja otpadom za grad Leskovac od 2010-2020 god.
–Nacionalna strategija upravljanja otpadom 2020–2025 godine

4. Usaglašenost lokalnih planova i Nacionalnih planova upravljanja otpadom

5.Značaj i uloga sakupljača u sistemu upravljanja otpadaom

6. Praćenje primene lokalnih planskih dokumenata i njihova usaglašenost sa relavantnim Nacionalnim strategijama

7. Zaključak sa preporukom za dopunu Lokalnog plana upravljanja otpadom za grad Leskovac od 2021-2030 godine

UVOD

Ova analiza radjena je za potrebe projekta ,,Zelena lista za zeleni dijalog“. Projekat Zelene liste podržan je od strane ACT projekta kroz program *Javno zagovaranje mreža OCD 2020*. Specifični cilj ovog projekta je: ,,Povećati osposobljenosti motivaciju gradjana za učešće u odlučivanju o upravljanju komunalnim otpadom u odabranim lokalnim zajednicama i na nacionalnom nivou.

Leskovac je grad u Jablaničkom okrugu. Prema popisu iz 2011. u samom Leskovcu živi 110.240 stanovnika, dok je u opštini 148.206 stanovnika. Poznat je po petorečju, pojavi retkoj u svetu, koja se nalazi u Leskovačkoj kotlini. Kao administrativni centar Jablaničkog okruga grad Leskovac ima više institucija u regionu. U gradu se upravljanjem otpadom, na osnovu ugovora o privatnom i javnom partnerstvu, bave Javno preduzeće Komunalac Leskovac i Privatna kompanija PWW. Otpad se prikuplja sa cele teritorije grada Leskovca. Sakpljeni otpad se odvozi do Željkovca gde se nalazi pogon za razvrstavanje otpada. Sve količine i vrste otpada koje se mogu reciklirati se odvajaju, a ostali otpad se odlaže na obližnjoj deponiji koja se takodje zove Željkovac.

Zakonski i podzakonski propisi koji su doneti u periodu 2009–2011 godine donekle su definisali nove odnose kada je u pitanju postupanje s otpadom. Težište zakona je u velikoj meri usmereno na odgovornost, kako institucionalnu, tako i pojedinačnu, bilo da se radi o pravnim ili fizičkim licima. Nakon više od pet godina pokazalo se da postojeća zakonska regulativa ima niz slabosti, a posebno u delu upravljanja posebnim tokovima otpada (električni i elektronski proizvodi, otpadna vozila, gume, ulja, baterije i akumulatori i sl.) što se u praksi negativno odrazilo na obveznike plaćanja naknade (proizvođače i uvoznike). Princip „zagađivač plaća“ nije do kraja implementiran, dok princip „produžene odgovornosti“ uopšte nije zastupljen u upravljanju posebnim tokovima otpada osim u otpadu od ambalaže. Problemi i nedostaci zakonske regulative u upravljanju posebnim tokovima otpada najizraženiji su na električnim i elektronskim proizvodima (EEP). Prema podacima Agencije za zaštitu životne sredine, za 2017. godinu 66 % obveznika koji podležu plaćanju naknade za proizvode koji nakon upotrebe postaju posebni tokovi otpada je ispunilo svoju zakonsku obavezu izveštavanja. Kada se uzme u obzir i to da naknada koja se plaća, u ceni proizvoda iznosi i do 15 % (u zemljama EU to iznosi oko 2 %), imamo situaciju da su ti proizvodi u startu skuplji od proizvoda onih koji ne plaćaju naknadu. Takvim odnosom dovedeni su u neravnopravan položaj obveznici koji plaćaju naknadu, sa onima koji ne ispunjavaju svoju obavezu, i time je stvorena nelojalna konkurencija čime je napravljen dodatni pritisak na poslovanje svih društvenoodgovornih preduzeća.

2 Metodologija

Cilj izrade ove analiza je uvid u trenutno stanjeSistema upravljanja otpadom u Srbiji, uz definisanje ključnih nedostataka i preporuka za unapređenje postojećeg sistema. Izrada ove analizeje realizovana

kroz analizu postojeće dokumentacije, kroz sastankesa svim zainteresovanim stranama, kao i kroz učešće u radnoj grupi za optimizaciju procedure upravljanja otpadom koja je formirana od strane lokalnih vlasti

Ova analiza je posebno fokusirana na to kako i na koji način relevantna strateška dokumenta prepoznaju ciljnu grupu sakupljače sekundarnih sirovina, koliko je njihova uloga vidljiva u društvu i dali postoji način za veće učesće sakupljča u sistemu upravljanja otpadom.

<u>Razlog za izradu analiza plana upravljnja otpadom</u>

Kako bismo doprineli boljem položaju sakupljača u sistemu upravljnja otpadom prokrenuta je kampanja zagovaranja kod lokalnih vlasti za dopunu Lokalnog plana upravljanja otpadom. Na taj način doprinećemo da ovipripadnici romske manjinske zajednice dobiju svoje mestu u novom Lokalnom planu upravljanja otpadom 2021–2030 godine. Po našem mišljenu, a iz čisto ekonomskih razloga, sakupljači su ti koji su prvi pokrenuli sakupljanje i odvajanje otpada i time prokrenuli proces cirkularne ekonomije u službi održivog razvoja.Za postizanje ciljeva održivog razvoja, potrebno je racionalno korišćenje sirovina i energije i sagledati upotrebu alternativnih goriva iz otpada, smanjiti opasnostod nepropisno odloženog otpada za buduće generacije, osigurati stabilne finansijske resurse i podsticajne mehanizame za investiranje i sprovođenje aktivnosti prema principima „zagađivač plaća'' i/ili „korisnik plaća''. Potrebno je uspostaviti jedinstveni informacioni sistem o otpadu, povećati broj stanovnika obuhvaćenih sistemom sakupljanja komunalnog otpada, uspostaviti standarde i kapacitete za tretman otpadom, smanjenje, ponovnu upotrebu i reciklažu otpada, razvijati javnu svest na svim nivoima društva o problemima otpada i dr. Obzirom da Nacionalna strategija upravljanja otpadom predstavlja osnovni dokument kojim se obezbeđuju uslovi za racionalno i održivo upravljanje otpadom na nivou Republike Srbije, Lokalni plan mora biti usaglašen sa važećom Nacionalnom strategijom i Regionalnim planom upravljanja otpadom. Potrebno je napomenuti da je na republičkom nivou u toku izrada strategije za naredni period, kao i da Republika Srbija, kao država kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, priprema Pregovaračku poziciju za Poglavlje 27-životna sredina i klimatske promene, koja će u narednim godinama rezultirati i usaglašenim dogovorima EU i Srbije, o odloženoj primeni nekih direktiva EU. Iz svega gore navedenog postoje opravdani razlozi za jačanje uloge sakupljača u sistemu upravljanja otpadom. Novi Lokalni plan upravljanja otpadom mora sadržati odredjene mere I preporuke za jačanje položaja ove ciljne grupe.

<u>Važni delova Lokalnog plana upravljanja otpadom na teritoriji grada Leskovca(2010-2020) korišćeni za analizu</u>

Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom jedinice lokalne samouprave (JLS) su na lokalnom nivou odgovorne za usvajanje lokalnih planova upravljanja otpadom. Njihova postavka uređena je Zakonom o lokalnoj samoupravi (poslednje izmene i dopune objavljene u Službenom glasniku Republike Srbije br. 83/2014). Jedinice lokalne samouprave uspostavljaju, uređuju, obezbeđuju, organizuju i sprovode upravljanje komunalnim otpadom, uključujući postupak sakupljanja ovog otpada na svojoj teritoriji.

Pored toga, jedinice lokalne samouprave izdaju dozvole za aktivnosti koje se tiču inertnog i neopasnog otpada, vode evidenciju i dostavljaju podatke Ministarstvu. Dozvole za aktivnosti upravljanja inertnim i

neopasnim otpadom na teritorijama više jedinica lokalne samouprave izdaje ministarstvo, tj. nadležni organ autonomne pokrajine za teritoriju autonomne pokrajine.

Lokalne samouprave, opštine sa najmanje 250.000 stanovnika, na svojim teritorijama razvijaju regionalni plan upravljanja otpadom, koji definiše zajedničke ciljeve u upravljanju otpadom, u skladu sa Strategijom upravljanja otpadom u Srbiji. Komunalne aktivnosti vezane za upravljanje otpadom uređene su, između ostalog, i Zakonom o komunalnim delatnostima.Lokalni plan upravljanja otpadom na teritoriji grada Leskovca urađen je i usvojen 2010.godine za period 2010–2020 godine. Kako su se u međuvremenu uslovi u značajnoj meri promenili, ove godine biće donešen novi Lokalni plan upravljanja otpadom za period 2021–2030.

Plan na zakonit način nudi bezbedno rešavanje svih vrsta otpada koji se generišu na teritoriji Grada i predlaže mere kojima će zaštita životne sredine biti ostvarena na održiv i racionalan način. Sadržina Plana definisana je Zakonom o upravljanju otpadom (očekivane vrste, količine i poreklo ukupnog otpada na teritoriji; očekivane vrste, količine i poreklo otpada koji će biti iskorišćen ili odložen u okviru teritorije grada obuhvaćenog planom; očekivane vrste, količine i poreklo otpada koji će se prihvatiti. Plan sadrži sve potrebne ciljeve koje treba ostvariti u pogledu ponovne upotrebe i reciklaže otpada u oblasti koja je obuhvaćena planom; program sakupljanja otpada iz domaćinstava; program sakupljanja opasnog otpada iz domaćinstava; program sakupljanja komercijalnog otpada; program upravljanja industrijskim otpadom; predloge za ponovnu upotrebu i reciklažu komponenata komunalnog otpada; program smanjenja količina biorazgradivog i ambalažnog otpada u komunalnom otpadu; program razvijanja javne svesti o upravljanju otpadom; lokaciju postrojenja za sakupljanje otpada, tretman, odnosno ponovno iskorišćenje i odlaganje otpada, uključujući podatke o lokacijskim uslovima; mere za sprečavanje kretanja otpada koji nije obuhvaćen planom i mere za postupanje sa otpadom koji nastaje u vanrednim situacijama; mere sanacije neuređenih deponija; nadzor i praćenje planiranih aktivnosti i mera; procenu troškova i izvore finansiranja za planirane aktivnosti; mogućnosti saradnje između dve ili više jedinica lokalne samouprave; rokove za izvršenje planiranih mera i aktivnosti; druge podatke, ciljeve i mere od značaja za efikasno upravljanje otpadom. Na teritoriji Grada Leskovca upravljanje otpadom sprovodi austrijska kompanjija Por Werner i Weber i zasniva se na pružanju kontinuiranih usluga sakupljanja, transporta i deponovanja otpada u okviru teritorije Grada Leskovca, uz poštovanje osnovnih načela upravljanja otpadom. Ovom uslugom obuhvaćeni su svi korisnici, pravna i fizička lica u samom Leskovcu, ali i u ostala 144 naseljena mesta u seoskim sredinama. Delatnost kompanije Por Werner i Weber prvenstveno je bazirana na pružanju komunalnih usluga stanovništvu i privredi na teritoriji Grada, a pretežna delatnost je „sakupljanje otpada koji nije opasan”.

Zahvaljujući radu ove kompanije Grad Leskovac ispunjava minimalne zahteve za poboljšanje reciklaže. Direktiva (EU) 2018/851 o izmeni Direktive 2008/98/EZ o otpadu objavljena je u Službenom listu Evropske unije 14. juna 2018. godine kao deo evropskog paketa za cirkularnu ekonomiju.

Glavni elementi izmena i dopuna ove direktive uključuju: povećanje ciljnih vrednosti za pripremu komunalnog otpada za ponovnu upotrebu i reciklažu - 55% do 2025. godine, 60% do 2030. godine i 65% do 2035. godine; stroga pravila izračunavanja stope reciklaže na osnovu ulazne količine u sistem reciklaže, a od 1. januara 2027. godine države članice mogu računati komunalni biološki otpad koji ulazi

u aerobni ili anaerobni tretman kao recikliran samo ako je odvojeno sakupljen ili odvojen na mestu nastanka; do 31. decembra 2023. godine, biološki otpad se odvaja i reciklira na mestu nastanka ili se odvojeno sakuplja i ne sme se mešati sa drugim vrstama otpada; ovo uključuje i obavezu podsticanja kompostiranja i kompostiranja kod kuće i digestiju biološkog otpada, što rezultira kompostom ili digestatom koji zadovoljavaju relevantne standarde visokog kvaliteta; konkretne mere za promovisanje ponovne upotrebe i prevencije (uključujući prevenciju prehrambenog otpada); poboljšanje definicija, usklađivanje metoda proračuna za stope reciklaže i pojednostavljivanjeobaveza izveštavanja; uvođenje minimalnih radnih uslova za produženu odgovornost proizvođača; ekonomske podsticaje za proizvođače da stavljaju na tržište zelenije proizvode i podrže šeme za ponovno iskorišćenje i reciklažu; uspostavljanje sistema koji promovišu popravke i ponovnu upotrebu tekstila i nameštaja; uspostavljanje odvojenog sakupljanja tekstila. Stari Lokalni plan upravljanja otpadom ne prepoznaje sakupljače sekundarnih sirovina kao jedne od aktera u sakupljanju otpada. U sada već starom loklnom planu upravljanja otpadom (2010-2020) nigde se ne pominju sakupljači iako prema podacima reciklera vrše 50% udela u otpadu koji se odvaja i reciklira.Novi Loklani plan upravljanja otpadom (2021-2030) je nova prilika da se otkloni ovaj propust i sakupljačima da odgovarajuće mesto u procesu upravljanja otpadom u Gradu Leskovcu.

Analiza o realizaciji Lokalnog plana upravljanja otpadom od 2010-2020 godine

Šta je u okviru postavljenih ciljeva u prethodnih deset godina uradjeno ili započeto?

Cilj 1. Smanjiti rizik po okolinu i zdravlje ljudi i životnu sredinu,

U toku je realizacija aktivnosti Povećanja obuhvata usluga sakupljanja komunalnog otpada (LPUO 2010.-2020. - Akcioni plan, tačka 1.1), koju sprovodi privredno društvo ”PWW Leskovac ”doo Leskovac. Obuhvat pružanja usluge sakupljanja i odvoženja komunalnog čvrstog otpada je oko 100% urbanih mesnih zajednica i 90% seoskih mesnih zajednica teritorije grada Leskovca, a očekuje se da do kraja 2022. godine bude 100%.

Komletirana je realizacija aktivnosti Izgradnja regionalnog centra za upravljanje otpadom (LPUO 2010.-2020. - Akcioni plan, tačka 1.2). Odgovorni za realizaciju su privredna društva: ”PWW Deponija dva” doo Leskovac i ”PWW Leskovac” doo Leskovac. Realizacijom ove aktivnosti postignuta su sledeći rezultati, na kojima se temelji dalji razvoj sistema upravljanja komunalnim čvrstim otpadom:

- stvoreni su uslovi da se komletan komunalni čvrsti otpad, u daljem tekstu „KČO“, stavi u legalne tokove;

- obezbeđeni su uslovi za precizno merenje količina i utvrđivanje morfologije KČO, tako da će se nastavak razvoja bazirati na parametrima čije su vrednosti izmerene, a ne na procenama;

- uspostavljeno je i operativno prvo javno-privatno partnerstvo, u daljem tekstu „JPP“ u Srbiji na regionalnom nivou i u toku je analiza benefita i slabosti.

Kompletirana je priprema realizacije aktivnosti Uklanjanje nelegalnih odlagališta, saniranja područja na kojima su se nalazila i sprečavanje nastajanje novih (LPUO 2010.-2019. - Akcioni plan, tačka 1.3). Formirana je baza podataka o neuređenim „divljim“ deponijama na teritoriji grada Leskovca, koja se koristila za sprovođenje akcije njihovog čišćenja u toku 2019. i 2020. godine, i ona je deo Nacionalne baze podataka o starim i „divljim“ deponijama, o čemu se dostavljaIzveštaj Agenciji za zaštitu životne sredine. Kontinuirano se sprovodila akcija uređenja i čišćenja lokacija neuređenih „divljih“ deponija na teritoriji grada Leskovca, koju su organizovali JKP Komunalac i privrednim društvom ”PWW-Leskovac ”doo Leskovac.

Cilj 2. Smanjiti količinu otpada koja se generiše;

U toku je realizacija aktivnosti Uspostavljanja odvojenog sakupljanja reciklabilnog otpada (LPUO 2010.-2020. - Akcioni plan, tačka 2.2) i to: razrada koncepta, specifikacija potreba, studija izvodljivosti i izgradnja infrastrukture za uspostavljanje sistema odvojenog sakupljanja svih vrsta otpada i njihovog tretmana (građevinski otpad, posebni tokovi otpada, medicinski otpad...). Kompletirana je Prva faza Uspostavljanja sistema odvojenog sakupljanja svih vrsta otpada i njihovog tretmana, za šta su bili odgovorni ”PWW Deponija dva” doo Leskovac i ”PWW-Leskovac” doo Leskovac. U toku je realizacije Druge faze koja obuhvata organizovanje primarne selekcije otpada na mestu nastanka. Obuhvaćeno je oko 45% urbanih mesnih zajednica grada Leskovca.

U toku je priprema realizacije aktivnosti Odvojenog sakupljanja reciklabilnog otpada (LPUO 2010.-2019. - Akcioni plan, tačka 2.3), koja obuhvata izbor lokacije i izgradnju Centra za sakupljanje reciklabilnog otpada i posebnih tokova otpada.

Cilj 3. Osigurati razmenu kvalitetnih informacija putem Informacionog sistema upravljanja otpadom.

U toku je realizacija Uspostavljanja Lokalnog registra izvora zagađivanja životne sredine (LPUO 2010.-2020. - Akcioni plan, grupa aktivnosti C3) radi praćenja kvalitativnih i kvantitativnih promena u životnoj sredini i preduzimanja mera zaštite u životnoj sredini na teritoriji Grada Leskovca. Privredna društva i druga pravna lica dostavljaće podatke o zagađujućim materijama koje emituju za Lokalni registar izvora zagađivanja. Oprema (hardver i softver) je instalirana, i izvršena je obuka korisnika (LPUO 2010.-2020. - Akcioni plan, tačka 3.2 – nabavka i instaliranje opreme za sakupljanje podataka i edukacija).

Analizirajući postignute rezultate u komunikaciji sa akterima realizacije LPUO 2010.-2020. i kroz seriju konsultativnih radionica sa njima, došla do zaključka da je većina evidentiranih problema i postavljenih ciljeva za prethodni planski period i dalje aktuelan, i da treba nastaviti sa realizacijom Akcionog plana uz jasniju sliku pojedinih ciljeva i preduzimanje novih mera. Takođe, treba nastaviti sa svim započetim aktivnostima, pokrenuti aktivnosti koje u prethodnom planskom periodu nisu ušle u postupak realizacije i definisati nove aktivnosti čija je potreba uočena, tokom prethodnog planskog perioda.

<u>Važni delovi nacrta nove Nacionalne Strategije upravljanja otpadom 2020-2025 korišćeni za analizu,aodnose se na upravljanje otpadom</u>

Trenutno stanje prema relevantnim tokovima otpada

Komunalni otpad. Prema Zakonu o upravljanju otpadom, komunalni otpad je „otpad iz domaćinstava, kao i drugi otpad koji je po svojoj prirodi ili sastavu sličan otpadu iz domaćinstva". Komunalni otpad se u velikoj meri sastoji od otpada koji stvaraju domaćinstva, ali može obuhvatati sličan otpad proizveden u malim preduzećima i javnim ustanovama, a sakuplja ga ili lokalno komunalno preduzeće, ili privatno preduzeće u ime opštine. Komunalni otpad, uključujući odvojeno prikupljene frakcije (osim ambalažnog otpada, koji su navedeni u Grupi 15, Podgrupi 15 01), klasifikovan je u Grupi 20 Liste otpada:

1. 20 01 – odvojeno sakupljene frakcije (izuzev 15 01 – ambalažni otpad); PROCENA TRENUTNOG STANjA Strategija upravljanja otpadom za period 2020-2025. godine Podrška EU razvoju strateškog okvira u oblasti upravljanja otpadom.

2. 20 02 – otpadi iz vrtova i parkova (uključujući i otpad sa groblja);

3. 20 03 – ostali komunalni otpadi (uključujući mešani čvrsti komunalni otpad i odvojeno sakupljene frakcije).

Veliku većinu komunalnog otpada čini mešani komunalni otpad (indeksni broj 20 03 01). U skladu sa Pravilnikom o metodologiji sakupljanja podataka o sastavu i količini otpada na teritoriji jedinice lokalne samouprave(Službeni glasnik Republike Srbije br. 61/2010),lokalne samouprave imaju obavezu da četiri puta godišnje analiziraju količine i sastav komunalnog otpada na svojoj teritoriji. U Srbiji komunalni otpad čini oko 21% ukupne količine otpada. Prema poslednjim podacima Agencije za zaštitu životne sredine Srbije, ukupna količina otpada u 2016. godini bila je 9,2 miliona tona. I pored činjenice da sve kompanije koje bi trebale da dostave podatke ne dostavljaju tražene podatke, prema zvaničnim statistikama procenjuje se da je prosečna dnevna količina komunalnog otpada u 2016. godini bila 0,73 kg po stanovniku, a prosečna godišnja količina 270 kg, dok je prosek EU u 2016. godini bio je 483 kg. Takođe postoje razlike između starih članica EU, a te razlike odslikavaju razlike u obrascima potrošnje i ekonomskom bogatstvu, mada treba voditi računa i o načinu na koji se komunalni otpad prikuplja i zbrinjava. Da bi se osiguralo pravilno smanjenje odlaganja komunalnog otpada na deponije i za potrebe planiranja investicija u oblasti upravljanja komunalnim otpadom, potrebno je definisati u kom stepenu i koje vrste otpada od komercijale, trgovine i administracije se sakupljaju i zbrinjavaju zajedno sa otpadom iz domaćinstava.

Prema podacima Agencije za zaštitu životne sredine Srbije, veoma mali broj JKP je izvršio merenja i dostavio pouzdane podatke o karakteristikama komunalnog otpada. U većini opština nedostatak vaga predstavlja jedan od glavnih problema za sakupljanje kvalitetnih podataka o stvaranju otpada. U većini slučajeva ovakva praksa rezultira podacima o količinama stvorenog čvrstog komunalnog otpada

odloženog na deponije koji se zasnivaju na procenama. Razlozi za to su uglavnom nerazumevanje značaja ove vrste analize, teški ekonomski uslovi u kompanijama, nedostatak opreme i nedostatak stručnih (kvalifikovanih) ljudi koji bi mogli adekvatno sprovesti analizu uzimanjem reprezentativnih uzoraka i odvajanjem frakcija otpada prema katalogu. Na osnovu dostupnih informacija i istraživanja o sastavu mešovitog komunalnog otpada, sprovedenih 2008. godine, može se zaključiti da oko 60% komunalnog otpada predstavlja biorazgradljivu frakciju koja se sastoji od baštenskog, otpada od hrane i drugog biorazgradljivog materijala, kao što su papir i karton.

Smanjenje odlaganja biorazgradljivog otpada na deponije jedan je od glavnih prioriteta u novoj Nacionalnoj Strategiji. Prema definiciji postavljenoj u Direktivi o deponijama, kao i Zakonu o upravljanju otpadom (Službeni glasnik Republike Srbije br. 88/2010), biorazgradljivi komunalni otpad je: „svaki otpad koji se može izložiti anaerobnom ili aerobnom razlaganju, na primer, hrana i baštenski otpad, papir i karton“.

Važno je razlikovati pojam „biološki otpad“ predviđen Okvirnom direktivom o otpadu koji uključuje baštenski i otpad iz parkova i sa zelenih površina, hranu i kuhinjski otpad iz domaćinstava, restorana, ugostiteljskih i maloprodajnih objekata, kao i uporedivi otpad iz postrojenja za preradu hrane, ali ne uključuje drugi potencijalno biorazgradivi otpad poput papira i kartona ili tekstila. Drugi izvor biorazgradivog otpada je „zeleni otpad“ koji se stvara u aktivnostima održavanja javnih površina kao što su bašte, parkovi i groblja, ali i privatne bašte i slično. Količina biorazgradivog otpada koja potiče iz parkova i javnih površina trebalo bi da postane i biološki razgradiv komunalni otpad.

Zbog nedostatka podataka o ovom izvoru biorazgradivog otpada, rezultati merenja težine na kamionskim vagama kojima se odvojeno meri ova vrsta otpada (Novi Sad – 4,4%, Pančevo – 2,8%, Subotica – 1,4%), pretpostavljaju prosečnu vrednost od 3% (od ukupne količine komunalnog otpada) za „zeleni otpad“ iz parkova i ostalog zelenila u svim opštinama Srbije. Važan udeo u biorazgradivom komunalnom otpadu predstavljaju papir i karton. Veći deo ovog toka sastoji se od ambalažnog otpada, ali i novina. Vredi napomenuti da se celokupna količina tekstilnog otpada ne može smatrati biorazgradivim otpadom, jer je samo prirodni tekstil biorazgradiv. Drveni otpad uglavnom nastaje u komercijalnim i industrijskim aktivnostima (ambalaža), ali, u manjoj stopi, i aktivnostima u domaćinstavima (ambalaža nekih uređaja, radovi na sanaciji i popravci). Utvrđivanje podataka o količini otpada i morfološkom sastavu je osnova za uspešno planiranje upravljanja otpadom. Proces planiranja upravljanja otpadom mora biti zasnovan na pouzdanim podacima koje bi trebalo zasnivati na stvorenoj količini otpada, izvorima i vrstama, kao i na trenutnoj situaciji u upravljanju otpadom (sakupljanje, transport, reciklaža, tretman i odlaganje). U budućnosti će biti potrebna procena količine i sastava otpada kako bi se merio napredak i sagledavali postignuti rezultati. Jedinice lokalne samouprave odgovorne su za organizovanje sistema upravljanja komunalnim otpadom, koje na taj način osiguravaju njegovu funkcionalnost. Jedinice lokalne samouprave odgovorne su i za upravljanje otpadom čiji vlasnik se ne može utvrditi ili ne postoji, kao i za pružanje usluga upravljanja komunalnim otpadom. Pitanja upravljanja otpadom nisu jednako i ravnomerno prisutna u svim opštinama, a aktivnosti na uvođenju integrisanog sistema ne odvijaju se istim intenzitetom, već prvenstveno zavise od kapaciteta opštine. Takav neusklađen sistem ne može adekvatno funkcionisati i promena takvog stanja u pravcu primene savremenih sanitarnih i sigurnih načina postupanja sa otpadom ne može se očekivati bez značajnih

sredstava. Jedino ekonomski izvodljivo rešenje bilo bi osnivanje regionalnih centara za upravljanje otpadom gde će se otpad prikupljen iz nekoliko opština (uključujući odvojeno sakupljene frakcije otpada) tretirati u postrojenjima za odvajanje reciklabilnog otpada, a ostatak će se odlagati na regionalne deponije, kako je definisano Nacionalnom strategijom za upravljanje otpadom iz 2003. godine. Ovi regioni će primenjivati principe integrisanog sistema upravljanja otpadom u dužem periodu. Ovaj poseban tok otpada ima veliki potencijal za reciklažu.

Kako se navodi u Novoj Nacionalnoj Strategiji u Republici Srbiji ne postoji sistematski organizovano odvojeno sakupljanje, sortiranje i reciklaža komunalnog otpada. Iako je primarna reciklaža u Srbiji utvrđena zakonom i predviđa odvajanje papira, stakla i metala u posebno označenim kontejnerima, odvojeno sakupljanje u praksi ne funkcioniše.

Odvojeno sakupljanje sekundarnih sirovina, osim ambalažnog otpada iz domaćinstava, još uvek nije sprovedeno na odgovarajući način. Javna komunalna preduzeća odgovorna za sakupljanje su 2013. godine prvi put prijavila odvojeno sakupljanje reciklabilnih materijala. Međutim, od tada su se zvanično sakupljene i prijavljene količine smanjile, zbog sve većeg učešća neformalnog sektora u sakupljanju reciklabilnih materijala klasiranjem otpada.

Dakle, po navodima Nacionalne Strategije sakupljači se pominju u jednoj rečenici I to kao neformalna grupa ljudi, nevodeći pritom računa da je država već priznala prava toj neformalnoj grupi ljudi da se izjašnjavaju kao sakupljači, tako da su kao sakupljači dobili mesto u šifrarniku iz evidencije u oblasti rada.

<u>Prema izveštaju GIZ-a iz 2018 godine u novoj Nacionalnoj strategiji upravljanja otpadom 2020-2025 pod stavkom ,,Ostale mere od značaja za upravljanje otpadom" stoji:</u>

Neformalni sakupljači sekundarnih sirovina decenijama su osnova piramide za reciklažu u Srbiji. Prema izveštaju koji je GIZpripremio 2018. godine, još uvek suneformalni sakupljačiodgovorni za sakupljanje većine sekundarnih sirovinaprikupljenih i prerađenih u Srbiji. Podaci koje obrađuje Udruženje za reciklažu ambalažnog otpada ukazuju da od ukupne količine ambalažnog otpada prikupljenog zareciklažu, čak 87% potiče iz neformalnog sektora, dok samo 13% direktno sakupljajukomunalna preduzeća, ili kolektivne šeme za upravljanje ambalažnim otpadom. Preporuke za uspostavljanje programskog okvira za strukturnu integraciju neformalnogsektora u Srbiji detaljno su opisane u izveštaju GIZ-a (GIZ – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (2018): Uključivanje neformalnihsakupljača u sistem upravljanja otpadom).U celoj Srbiji, prema većini procena, između 6000 i 10.000 porodica, odnosno 35.000 – 55.000 ljudi rade kaosakupljači sa punim radnim vremenom, i ostvaruju (skoro) 100% porodičnog dohotka od sakupljanja. Nekiizvori tvrde da dodatnih 100.000 osoba učestvuje u sakupljanju otpada sa skraćenim radnim vremenom ili gazamenjuje sa drugim ekonomskim aktivnostima (Podaci Eko servisne zadruge) (GIZ, 2018).

4.Usaglašenost loklanih planova sa Nacionalnim planovima

Nova Nacionalna Strategija upravljanja otpadom 2021–2025 godine daje dobre smernice u pravcu cirkularne ekonomije. Novom Strategijom jasno se određuje način primene evropske hijerarhije otpada u praksi. Hijerarhijom otpada utvrđuje se redosled prioriteta od sprečavanja nastanka otpada, njegove pripreme za ponovnu upotrebu, recikliranja do odlaganja na deponije. Posledice načina na kojima se upravlja otpadom mogu biti visoke stope recikliranja i vraćanja materijala u proces proizvodnje ili pak nedelotvorni sistem u kojem otpad koji se može reciklirati završava na odlagalištima ili spalionici uz moguće štetne uticaje na životnu sredinu.

U cirkularnoj ekonomiji, materijali koji se mogu reciklirati vraćaju se opet u proces proizvodnje, čime se osigurava snabdevenost resursima i sirovinom a samim tim smanjuje se uticaj na životnu sredinu. Reciklaža je vodeći instrument za prelazak na cirkularnu ekonomiju, s toga je u izmenama evropskog zakonodavstva iz oblasti upravljanja otpadom upravo dat fokus na povećanju stope reciklaže komunalnog, ambalažnog i građevinskog otpada, ali i zabranjivanje odlaganja otpada na deponije. Koncept cirkularne ekonomije kao najveće izazove i probleme prepoznaje upravo plastični otpad i otpad od hrane. Prema podacima u Evropi od ukupnog generisanog otpada za 2015. godinu ambalažni otpad činio je 59%. Kada se govori o plastičnom otpadu upotreba plastike u Evropskoj uniji neprekidno raste, ali se manje od 25% prikupljenog plastičnog otpada reciklira, a otprilike 50% završi na odlagalištima. Stim u vezi u cilju efikasnog rešavanja problema plastičnog otpada, Evropska komisija izradila je Strategiju za plastiku u cirkularnoj ekonomiji. Strategija definiše nove smernice za dizajn proizvoda od plastike koji će biti iskoristivi.U Srbiji se pokrivenost uslugom sakupljanja otpada kreće od samo 25% do 100% u nekim opštinama. Na osnovu podataka Agencije za zaštitu životne sredine (izveštaji JKP), stopa organizovanog skupljanja komunalnog otpada u Republici Srbiji iznosi 82%. Sakupljanje je organizovano prvenstveno u urbanim sredinama, dok su ruralna područja znatno manje pokrivena. U gradskim oblastima za komunalni otpad najčešće se koristi kontejner od 1,1 m^3, dok u nekim gradskim sredinama postoje podzemni kontejneri od 3 m^3 i 5 m^3. U polu-urbanim oblastima najčešće se koriste kante od 1,1 m3 i 240 l (svako domaćinstvo ima svoj kantu za otpad). U ruralnim sredinama, gde nema stanova, otpad se sakuplja iz domaćinstava u plastičnim džakovima ili kantama 240/140/8073. Usluge sakupljanja i odlaganja komunalnog otpada obično pružaju lokalna javna komunalna preduzeća (JKP), koja su u vlasništvu i pod upravom lokalne samouprave. Ove usluge se takođe mogu obavljati u dogovoru sa privatnim pružaocem usluga. Organizacija transporta i distribucije kontejnera uglavnom se zasniva na slobodnoj proceni i ranijoj praksi, ne na odgovarajućim analizama zasnovanim na promenljivom broju stanovnika, učestalosti punjenja i pražnjenja kontejnera i kapaciteta vozila. Trenutno glavni problemi u vezi sa sistemom sakupljanja komunalnog otpada uključuju:

- Nedovoljan broj i struktura kontejnera za sakupljanje otpada;
- Neadekvatna distribucija kontejnera;
- Nedostatak odgovarajućih vozila za prevoz otpada;
- Neadekvatna učestalost transporta otpada;

•Neadekvatne rute kretanja vozila.

Za sakupljanje komunalnog otpada (otpad iz domaćinstava i sličan komercijalni, industrijski i institucionalni otpad), uključujući odvojeno sakupljanje frakcija (kategorija otpada 20), izdate su sledeće dozvole kompanijama do kraja 2017. godine:

666 dozvola za sakupljanje; 710 dozvola za transport i 479 dozvola za skladištenje (registar Agencije o izdatim dozvolama za upravljanje otpadom). Međutim, samo 80% teritorije Srbije je pokriveno organizovanim sakupljanjem komunalnog otpada, što ukazuje da su kompanije u Srbiji koje imaju dozvolu za sakupljanje, transport I skladištenje otpada usmerene ka sakupljanju otpada koji daje dodatnu vrednost u komercijalnom smislu, naime otpad koji se može reciklirati (metal, plastika, papir, guma, otpadna vozila).

5. Značaj i uloga sakupljača u sistemu upravljanja otpadom.

Sakupljači sekundarnih sirovina prikupe oko 75% otpada koji se trenutno reciklira u Srbiji, pokazuje istraživanje USAID-a. Iako je trgovina sekundarnim sirovinama veoma profitabilna, sakupljači otpada u Srbiji spadaju u red najsiromašnijih stanovnika. Među sakupljačima je i veliki broj dece, tačnije čak 25% sakupljača čine mlađi od 18 godina.Prema podacima Zelene inicijative, tipični sakupljač sekundarnih sirovina u proseku živi 46 godina, pripada najugroženijoj i najsiromašnijoj društvenoj grupi, nezaposlen je, radi prosečno 12 sati dnevno, i mesečno zaradi od 15.000 do 18.000 dinara, a prema procenama Republičkog sindikata sakupljača Srbija svake godine izveze sekundarne sirovine u vrednosti od oko 150 miliona evra.U Leskovcu se izmedju 250 i 300 građana bavi ovom delatnošću. I pored ovih podataka, sakupljači u Srbiji i dalje su nevidljivi. Ne prepoznaje ih nijedan strateški document koji se bavi upravljanjem otpadom, a na lokalu su sve više ugroženi zbog drugačijih interesa. U položaju Roma sakupljača sekundarnih sirovina se iznova ilustruje njihovpoložaj udruštvu – kolko god da je njihov posaoekološki održivi društveno koristan, on je ipakizuzetno nisko plaćen. Opasan i prljav posao praćen je brojnim predrasudama I otvorenom ili prikrivenom diskriminacijomi osudom. Medjutim, iz godine u godinu sakupljači postaju svesni da je njihov individualni rad prošlost, i kreću da se udružuju formirajući udruženja sakupljača. Leskovac trenutno ima dva udruženja koja broja 53 aktivna člana. Na ovaj način započeli su proces legalizacije svog poslovanja.

6. Praćenje primene lokalnih planskih dokumenata i njihova usaglašenost sa relaventnim Nacionalnim strategijama.

Lokalna planska dokumenta su manje više usaglašena sa relevantnim Nacionalnim dokumentima, u nekim slučajevima su gotovo identična. Ono što je karakteristično za Grad Leskovac, a nije slučaj sa ostalim gradovima je to da se o sakupljanju i odlaganju otpada ne stara JKP. Ugovorom iz 2009. godine ovaj posao poveren je kompaniji PWW (Por Werner I Weber). Ova kompanije ima potpuni monopol nad komunalnim otpadom, pa je stim u vezi položaj sakupljača sekundarnih sirovina jako težak. Ustvari, njihov dalji rad u mnogome zavisi od volje ove kompanije. Za sada se prećutno gleda na aktivnosti sakupljača obzirom da se radi o siromašnom sloju lokalnog stanovništva iz redova manjinske zajednice.

Porečju je više puta zamereno od strane ove kompanije da podstičemo nelegalno prikupljanje otpada tako što dajemo podršku sakupljačima. Što se tiče same primene Lokalne strategije, u praksi se ona vrlo malo primenjuje.

Napomenućemo samo neke slučajeve. Već 12 godina se priča da se od naredne godini pokreće kampanja za odvajanje komunalnog otpada iz domaćinstva na samom izvorištu. Takođe se godinama unazad planira postavljanje kontejnera za odvajanje otpada. Sve su to samo planovi koji nikako da zažive. Što se tiče opasnog otpada koji nastaje u poljoprivredi, on u aktuelnoj strategiji nije obrađen an adekvatan način. Sa druge strane, Nova Nacionalna Strategija upravljanja otpadom (2020–2025), nažalost sakupljače pominje na ovakav način: ,,Odvojeno sakupljanje sekundarnih sirovina, osim ambalažnog otpada iz domaćinstava, još uvek nije sprovedeno na odgovarajući način. Javna komunalna preduzeća odgovorna za sakupljanje su 2013. godine prvi put prijavile odvojeno sakupljanje reciklabilnih materijala. Međutim, od tada su se zvanično sakupljene i prijavljene količine smanjile, zbog sve većeg učešća neformalnog sektora u sakupljanju reciklabilnih materijala klasiranjem otpada". O sakupljačima i njihovoj ulozi ni reči više. Za razliku od Lokalne strategije, Nacionalna se više bavi planovima za reciklažu i planovima za uvodjenje cirkularne ekonomije. Kada bismo sada uporedili pomenute strategije upravljanja otpadom i Strategiju za socijalno uključivanje Roma i Romkinja,činilo bi se da se radi o Strategijama koje su radjene u različitim državama. Tako, dok Nacionalna strategija za socijalno uključivanje Roma vidi šansu za zapošljavanje ove manjine u industirji reciklaže, to se čak i nepominje u prethodne dve Strategije. Iz tog razloga moramo se pozivati na Nacionalnu strategiju za socijalno uključivanje Roma i Romkinja 2016–2025 i mere koje ona predlaže kada su sakupljači u pitanju. Te mere su:

1.Podsticati lokalne samouprave da urede pitanje upravljanja otpadom - izrada lokalnih planova upravljanja otpadom kojima se predviđa uključivanje individualnih sakupljača sekundarnih sirovina u legalne tokove upravljanja otpadom.

2. Izraditi lokalne planske dokumente (Operativni planovi o separaciji otpada, Plan lokalnog ekonomskog razvoja, Plan socijalne politike i socijalne zaštite) kojima se uređuje kako položaj individualnih sakupljača sekundarnih sirovina, tako i sistem lokalnog održivog razvoja koji podrazumeva i separaciju otpada na deponijama.
3. Dati subvencije individualnim sakupljačima sekundarnih sirovina za opremanje potrebnom opremom.

Da sve ovo bude još apsurdnije, sakupljačima sekundarnih sirovina od skora je priznata delatnost kao zvanična. Čak je i šifrarnikom o evidenciji u oblasti rada odredjen broj ove delatnosti. Iz svega navedenog smatram da udruženje Porečje ima načina da pokrene proces za dopunu novog Lokalnog plana upravljanja otpadom za Grad Leskovac. Smatramo da postoji osnova za pozivanje na neusaglašenost lokalnih I nacionalnih planskih dokumenata.

Nacionalna Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja 2016–2025 godine u delu koji se odnosi na zapošljavanje Roma i Romkinja predlaže odredjene preporuke i mere za bolji položaj Roma i Romkinja sakupljača sekundarih sirovina. Mere i preporuke ove strategije će nam biti polazne osnove za definisanje našeg zahteva, koji se odnosi na dopunu Lokalnog plana upravljanja otpadom za Grad Leskovac (2020–2030). Pozvaćemo se na preporuke i mere ove Strategije koja ima za cilj poboljšanje položaja Roma i Romkinja. Poznato je da je preko 95% sakupljača romske nacionalnosti pa ćemo se pozvati naOperativni cilj 7: Legalizovati rad neformalno zaposlenih Roma i Romkinja, a posebno individualnih sakupljača sekundarnih sirovina, i uvesti u sistem upravljanja otpadom na nivou lokalnih samouprava.

Mere:

1.U Zakonu o upravljanju otpadom urediti zabranu deponovanja otpadnog materijala koji se može reciklirati.

2.Podsticati lokalne samouprave da urede pitanje upravljanja otpadom: izrada lokalnih planova upravljanja otpadom kojima se predviđa uključivanje individualnih sakupljača sekundarnih sirovina u legalne tokove upravljanja otpadom.

3.Izraditi lokalne planske dokumente (Operativni planovi o separaciji otpada, Plan lokalnog ekonomskog razvoja, Plan socijalne politike i socijalne zaštite) kojima se uređuje kako položaj individualnih sakupljača sekundarnih sirovina, tako i sistem lokalnog održivog razvoja koji podrazumeva i separaciju otpada na deponijama.

4. Dati subvencije individualnim sakupljačima sekundarnih sirovina za opremanje potrebnom opremom.

Ishodi do 2025. godine:

1. Usvojen zakonski osnov za upravljanje otpadom.

2. Uređen pravni status lica koja se bave sakupljanjem i klasiranjem otpada.

7. Zaključak sa preporukama za dopunu Lokalnog plana upravljanja otpadom

Na osnovu uradjene analize udruženje Porečje će, kao član radne grupe za izradu Lokalnog plana upravljanja otpadom, dati pismeni zahtev za dopunu ovog lokalnog planskog dokumenta. Biće predložene tri (3) preporuke za dopunu Lokalnog plana upravljanja otpadom za Grad Leskovac 2021–2030 godne. Sve preporuke odnose se na ulogu i položaj sakupljača u sistemu upravljanja otpadom.

Preporuka 1. U delu koji se odnosi na Mere i učešće javnosti dodati,

-Podsticati rad sakupljača sekundarnih sirovina kroz podršku u vidu potrebne opreme i pružanju podrške za legalizaciju njihovog poslovanja.

Preporuka 2. U delu koji se odnosi na Način i mogućnost sakupljanja otpada dodati

-Omogućiti sakupljačima da se nadalje bez problema bave sakupljanjem sekundarnih sirovina uz zabranu preuzimanja sirovina iz kontejnera.

Preporuka 3. U delu lokalnog plana koji se odnosi na "prave korisnike" sekundarnih sirovina ubaciti sledeće:

-Udruženja sakupljača takođe promovišu društvenoodgovorno poslovanje: uspostavljanje viših standarda življenja, uz održavanje profitabilnosti kompanije, za ljude u i van kompanije; poboljšanje položaja i zaštita prava marginalizovanih društvenih grupa; Udruženja neformalnih sakupljača otpada: Koncepcijski, dobro organizovana romska populacija, bila bi od vitalnog značaja za dobro i praktično funkcionisanje prikupljanja sekundranih sirovina i da bi istu trebalo uključiti, partnerski, u celokupan zahvat. Uključivanjem udruženja sakupljaća, koji su formirani od strane udruženja ,,Porečje" iz Vučja, ali i ostalih formalnih i neformalinih strukovnih udruženja, postigao bi se sledeći boljitak:

−Unapređenje tehnologije i kvaliteta rada;

−Veći procenat izdvajanja sekundarnih sirovina i samim tim smanjenje količine otpada koji bi se deponovao;

−Značajno popravio status sakupljača, koji su uglavnom romske nacionalnosti;

−Unapredili uslovi rada romske populacije u poslovima sa otpadom.

<u>U izradi analize korišćeni podaci iz sledećih dokumenata:</u>

-Nacrt nove -Nacionalne strategija upravljanja otpadom sa nacionalnim planom upravljanja otpadom za period 2020–2025 godine
-Lokalne strategije upravljanja otpadom za Grad Leskovac 2010–2020 godine-Nacionalna strategijaza Socijalno uključivanje Roma i Romkinja 2016–2025 godine-Akcioni plan razvoja Grada Leskovca 2016–2020 godine
- Analiza lokalnih ekoloških akcionih planova, i lokalnih regionalnih planova upravljanja odpadom iz 2012. godine (Autor- Zelena inicijativa)
-Lokalni akcioni plan za unapredjenje položaja Roma 2017–2019 godine-Lokalni plan upravljanja otpadom za Grad Niš 2011–2021 godine
- UKLJUČENJE NEFORMALNIH KOLEKTORAU RAZVOJ SISTEM UPRAVLJANJA OTPADOM U SRBIJI - (GIZ)
- izveštaju GIZ-a iz 2018 godine u novoj Nacionalnoj strategiji upravljanja otpadom 2020-2025